

Hotimir Tivadar

Oddelek za slovenistiko
Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Slovenija
hotimir.tivadar@ff.uni-lj.si

Fonetično-fonološki pogled na Toporišičevo zagrebško delo „Slovenski jezik na pločama” po 60-ih letih¹

Slovenski jezik na pločama (1961) je bil del večjega projekta priprave vadnic o izgovoru in intonaciji z recitacijami več jezikov, ki so bile pripravljene na zagrebškem Inštitutu za fonetiko pod vodstvom Petra Guberine. Guberinova metoda, kasneje znana kot VTM- oz. VTS-metoda, je bila novost v mednarodnem fonetičnem svetu, tudi na področju učenja tujih jezikov. Bistven del vadnice so posnetki in specifične vaje na magnetofonskih trakovih. V tem članku smo opravili kontrastivno analizo te vadnice in opredelili njen vpliv na slovensko jezikoslovno, še posebej fonetično-fonološko znanost.

Ključne besede: fonetika, fonologija, pravorečje, fonetični učbenik, Petar Guberina, Jože Toporišič

1. Uvod

V slovenskem prostoru je ime Jožeta Toporišiča (1926–2014) povezano s slovnico, pravzaprav je Toporišič sinonim za slovensko slovnico in pravilni slovenski jezik. Jože Toporišič je še vedno avtor edine celovite znanstvene slovnice (1976), ki je bila do leta 2004 večkrat ponatisnjena. Osnovne raziskave in opisi slovenskega jezika so ostajali bolj ali manj isti (iz 60-ih in 70-ih let 20. stoletja), kar velja tudi za poglavje glasoslovje (in zvrstnost – problematika knjižnega jezika). Spremembe so bile majhne, kar glede na to, da gre za slovensko slovnico knjižnega (standardnega) jezika, ni presenetljivo.

¹ Raziskovalni program št. P6-0215 (Slovenski jezik – bazične, kontrastivne in aplikativne raziskave) je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna. / The authors acknowledge the financial support from the Slovenian Research Agency, research core funding No. P6-0215 (Slovene Language – Basic, Contrastive, and Applied Studies).

Knjižni jezik je kot uradni in enotni ter kodificirani jezik načeloma bolj stabilen (v smislu prožne stabilnosti, kar je značilno za živ jezik; pojem je uvedel Vilem Mathesius že v 1. polovici 20. stoletja; o tem že v Nebeská, 1996: 28i; Tivadar, 2012: 112). Usmeritev v slovenski knjižni jezik, kar Toporišič sam izpostavi v Predgovoru (Toporišič, 2000: 5), je v času prizadevanj za samostojni slovenski jezik in državnost logična in razumljiva, povezana tudi z osamosvajanjem slovenistike in slovenskega jezikoslovja izpod takrat nadredne slavistike, zasnovane na diahronih temeljih. Toporišič je sicer izhajal iz tega diahronega pogleda, kar je razvidno tudi iz njegovih pravil v *Slovenski slovnici* in drugih glasoslovnih del (npr. *Glasovna in naglasna podoba slovenskega jezika*, 1978). Obenem pa je poudarjal sodobno normo in slovenski jezik kot sodobni jezik, ki ga je opisoval v njegovi realni podobi oz. pogosto na podlagi njegovega osebnega jezikovnega čuta (in jezikovnega čuta njegove žene Ljubljancanke, odlične profesorice slovenistike, s katero se je poročil po prihodu iz Zagreba, kjer je služboval kot lektor, kljub temu da so ga nagovarjali, naj se poroči na Hrvaškem; izjava J. Toporišiča v svojem portretu, Toporišič, 2011). V veliki meri je še danes uveljavljeno standardiziranje na osnovi govora Ljubljane, kar je Toporišič zapisal že v svoji prvi fonetični vadnici, ki je njegovo prvo znanstveno-pedagoško delo, izdano pod vodstvom Petra Guberine.

2. Metode in gradivo

Osnovna raziskovalna metoda v članku je diskurzivna analiza fonetične vadnice *Slovenski jezik na pločama, Izgovor i intonacija slovenskog jezika s recitacijama na pločama* (1961), nato kontrastivna diskurzivna analiza preteklih in sodobnih znanstvenih, strokovnih in tudi medijskih besedil ter virov, vezanih na razvoj slovenske fonetike. V prvi vrsti analiziramo besedilo in vlogo prve slovenske fonetične vadnice *Slovenski jezik na pločama* (1961). Preko pregleda znanstveno-strokovne literature, zgodovinskih virov in tudi različnih medijskih oz. filmskih objav smo naredili novo sintezo jezikoslovne misli in raziskav v tej pedagoško-raziskovalni monografiji. Raziskali smo tudi, zakaj ta vadnica ni bila razširjena v širši slovenski in hrvaški prostor, za katerega je bila ne nazadnje ustvarjena, pisno in zvočno.

3. Toporišičeva znanstvena pot in vpliv zagrebške fonetične šole

Toporišičeva fonetična vadnica *Slovenski jezik na pločama* (1961) je bila dolga leta v bistvu pozabljena (vse do 1998, Tivadar, 1998) in se o njenem vplivu na knjižni jezik in slovenski slovnični opis ni eksplicitno govorilo. Med drugim Toporišič v svoji *Slovenski slovnici* ne citira Guberine in njegovih raziskav, prav tako tudi ne člankov oz. monografije Iva Škarića (glej *Slovensko slovnico* 1976–2004), čeprav se je njegova jezikoslovna raziskovalna pot začela v Zagrebu konec 50-ih let 20. stoletja. Brez pretiravanja lahko zaključimo, da je Toporišičeva usmeritev v jezikoslovje in raziskovanje jezika posledica njegovega bivanja v Zagrebu (lektor v Zagrebu (1954–1965)). V Zagrebu se je seznanil z jezikoslovjem, v prvi vrsti predvsem s fonetiko, pri čemer je najpomembnejše sodelovanje z akad. prof. dr. Petrom Guberino. Iz Zagreba je šel na študij fonetike v Hamburgu (1962–1963), kjer je opravil večji del svojih instrumentalnih analiz, ki so bile edine prepoznavne meritve do začetka 90-ih let. Vmes je izdajal učbenike *Slovenski knjižni jezik 1–4* (1965–1979) za srednje šole in tudi univerzo ter *Slovensko slovnico* (1976), kjer je postavil temelje slovenskega sodobnega jezikoslovja in knjižnega jezika, ki v mnogočem še danes veljajo – nove ponazoritve (Ahačič, 2017; Šeruga Prek in Antončič, 2003) so samo bolj nazorno prikazana Toporišičeva slovnica.²

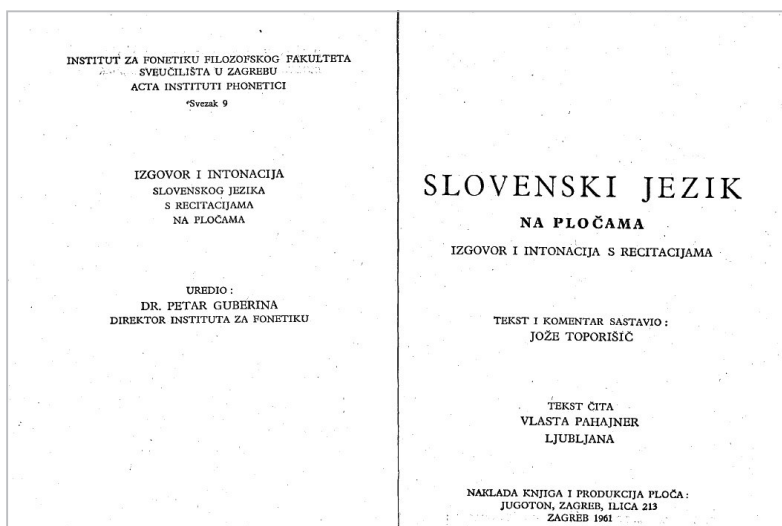
Preden začnemo s predstavitvijo in razpravo o prvi slovenski fonetični vadnici s posnetki, moramo izpostaviti nekatere biografske podatke, ki jih je zapisal Toporišičev prijatelj fonetik in fonolog Jakob Rigler v *Slovenski biografiji* (1980) in jih je Toporišič izpostavil sam oz. se jih da razbrati iz dokumentarnega filma o njem, kjer nastopata skupaj z ženo (RTV Slovenja, 2011). Toporišič je bil zelo dober študent, ki se je najprej posvetil stilistiki in književnosti, leta 1963 je doktoriral z literarno analizo pripovednih del Frana Saleškega Finžgarja (Toporišič, 1964); že pred tem pa je poučeval slovenščino v Zagrebu (1954–1965). V fonetični vadnici je poleg systemskega

² Obe navedeni knjigi sta vsaka s svojega stališča (lektorsko-radijskega in pedagoškega) pomemben del slovenskega sodobnega jezikoslovja, vendar žal ne upoštevata določenih značilnosti slovenskega jezika, ki so se izkazale v novejših raziskavah. Premik naprej v smer sodobnega opisa naučljivega jezika je poskusil narediti učbenik *Fonetika 1* (Tivadar-Batista, 2019).

opisa slovenskega glasoslovja, ki je izhajalo iz tonemskega govora (Toporišič sicer ni bil govorec tonemskega naglasa in ga je obvladal predvsem teoretično, znal pa ga je tudi ponazoriti) in zgodovinskega sistema slovenščine v osrednjeslovenskih narečjih, velik poudarek na konkretnih vajah in recitacijah umetniških besedil (Toporišič, 1961: 92–95).

4. „Slovenski jezik na pločama” (1961) in njegov pomen za slovenski jezik

Jože Toporišič (roj. 1926) je v tej vadnici sledil metodologiji Petra Guberine (roj. 1913), ki se je ukvarjal s poučevanjem tujih jezikov (študiral je med drugim tudi v Franciji) in je kasneje razvijal revolucionarno verbotonalno metodo, sedaj uporabljeno predvsem pri govorni rehabilitaciji (Klinika SUVAG).

Slika 1. Prva stran učbenika

Toporišičeva vadnica sledi ustaljeni verbotonalni metodologiji poučevanja tujih jezikov Petra Guberine: „Kako se vidi iz poglavja II. svakoga pojedinog priručnika, svi su tekstovi za ploče izrađeni na istim osnovnim principima.” (Guberina v Toporišič, 1961: 6). Guberina je v svojem uvodu izpostavil, da je ta predvsem fonetično orientirana vadnica obenem tudi elementarni tečaj tega jezika.

Primeri v vadnici so na splošno zelo bralni, torej izhajajoči iz pisnega besedila, večina je tudi stilno zaznamovanih, čustveno obarvanih (Kri mi hitro zakipi. – 1. vaja, tekst v rešitvah na str. 77), pogosto zaznamovanih s klicajem, npr. Sliki pribij na zid! (1. vaja, tekst v rešitvah na str. 77) in Prinesi nam še rdečega! (4. vaja, tekst v rešitvah na str. 78). To je na eni strani posledica literarnega pogleda na učenje jezika – gledališki oder je bil dolgo časa prostor, kjer se govori najboljši jezik, kar se danes spreminja (župančičevski dokaj puristični pristop se umika sodobnejši dramaturški kognitivno obarvani lekturi oz. jezikovnemu svetovanju; več v Vrtačnik in Tivadar, 2017). Na drugi strani pa so točno določene vaje in pripravljene primeri del verbotalne metode, ki je preko konkretnih primerov in učenja s pomočjo posnetkov govorca usposabljala za govor, v tem primeru za slovenski knjižni jezik.

Glavni problem učenja fonoloških značilnosti v tej vadnici je neobičajnost primerov, tudi zaradi uporabe mnogih klicajev (npr. Popélji popôtnika spât! 14. vaja v izgovoru ustničnih glasov [p, b, m], tekst v rešitvah na str. 81). Klicaj načeloma označuje samo čustveno obarvane povedi (SP, 2001: 34). Čustvena obarvanost primerov niti ne bi bila sporna, če ne bi bilo tukaj relevantno vprašanje trajanja samoglasnikov in tudi tona, na kar poudarjanje nehote vpliva. V ekspresivnih besedilih so namreč samoglasniki pogosto poudarjeni, kar vpliva na njihovo trajanje in tonski potek. Na podlagi lastnih izkušenj in vaj s študenti slovenistike (24 let poučevanja na univerzi) pa lahko poudarimo, da večina študentov razlike v trajanju pri naglašanih samoglasnikih in tonematike niti ne sliši. To nas (je) navaja(lo) k hipotezi, da razlikovanja po trajanju in tonu slovenski govorniki načeloma ne zaznavajo, kar se je potrdilo tudi v več novejših raziskavah različnih avtorjev (Jurgec, 2006; Srebot Rejec, 1998, 2000; Tivadar, 2004a, 2004b).

Toporišičevi primeri so pogosto zasnovani strukturno in zgodovinsko-jezikovno ter prestižno, zato tudi ne preseneča odločitev za samo eno govoriko na posnetkih in samo tonemski tip naglaševanja, ki naj bi ga govorili v osrednji Sloveniji. Tonemski naglas v slovenščini je izpeljan predvsem iz narečij, na podlagi zgodovinskorazvojnih procesov, realna podoba tonemske knjižne slovenščine pa je vprašljiva (Srebot Rejec, 2000). Pri tem seveda ne zanikamo tonemskosti slovenskega (knjižnega) jezika, vprašljiva je samo smiselnost učenja tonematike.

Primeri v tej vadnici so bili izbrani predvsem zaradi učenja fonoloških značilnosti, npr. pri vaji iz tonemskosti predvsem vaja cirkumfleksiranosti,

tj. visokih oz. padajočih tonov na naglašenem dolgem samoglasniku, nasproti akutiranosti, tj. nizki oz. rastoči ton na naglašenem dolgem samoglasniku (Slíki pribíj na zíd! – Pomíri se z njím! (1. vaja, tekst v rešitvah na str. 77), dolgega in kratkega naglašenega samoglasnika – primer pri samoglasniku *i* (tičí – tíč³; 1. vaja, tekst v rešitvah na str. 77). Prav tako so fonološko in predvsem s pomočjo besed ponazorili razliko med posameznimi samoglasniki, t. i. vokalne opozicije (Pès, pês, pàs – so trí različne besêde; 12. vaja, tekst v rešitvah na str. 80). Primeri so izrazito slovnični, usmerjeni v učenje točno določenih fonoloških zakonitosti slovenskega jezika – od tonemskega naglasa do razlikovanja med dolgimi in kratkimi samoglasniki in različnih fonoloških opozicij (od samoglasnikov do soglasnikov).

Intenca Guberinove metodologije učenja tujih jezikov je bila naučiti govorce določenega jezika. Toda opis slovenščine v tej vadnici je bil dokaj nerealen in predvsem utemeljen samo na osnovi tonematike. To je bil verjetno tudi razlog, da se napoved po širši rabi te zagrebške vadnice slovenskega jezika ni uresničila:

Izrađene na jednostavnim riječima i primjerima, ali uz postepeno obrađivanje težih fonetskih problema, ove ploče treba da trajno posluže učenju slovenskog jezika. Takva cjelina fonetskih ploča omogućuje, da se njima služimo tokom čitave srednje škole, a i na sveučilištu. (Guberina v Toporišič, 1961: 6)

Na fakulteti so bili pri pravorečnih vajah uporabljeni le določeni primeri iz te vadnice, sama vadnica kot celota pa se ni uporabljala, čeprav je bila do leta 2019 edina fonetična vadnica s posnetki za slovenski jezik. Do tretjega tisočletja so bili sorazmerno redki tudi posnetki v splošnih vadnicah (o tem v Batista, 2011; Tivadar i Batista, 2013). Nova fonetična vadnica *Fonetika 1* (Tivadar i Batista, 2019) izide šele 2019. V tej novi vadnici je predstavljena osnovna fonetično-fonološka struktura slovenskega knjižnega jezika na temelju novih raziskav, besedil je več in so navajana tudi sproti ob obravnavi določenih fonetično-fonoloških značilnostih. Predvsem pa je

3 SSKJ o besedi *tič* navaja 3 primere, ki imajo vsi dodatni kvalifikator, ki nakazuje zaznamovanost: *tíč tíča m* (ř í) 1. pog. *žival, ki ima peruti, kljun in je pokrita s perjem*; 2. ekspr. *lahkoživ, malopriden človek*; 3. evfem. *moški spolni ud*. Enako opredelitev pri geslu *tič* navaja tudi SP, 2001, in sicer: knj. pog. *ptič*; člov., poud. |lahkoživec, malopridnež; navihanec, premetenec; olupš. |moški spolni ud.

Fonetika 1 učbenik, zasnovan komunikacijsko, v smer konkretnih in uporabnih besedil, podkrepjenih z ilustracijami in ustrezno oblikovanostjo besedila v učbeniku. Osnovna intenca sodobne vadnice iz leta 2019 je naučiti govorce slovenščine kakovostno govoriti, pri čemer so izpostavljene naučljive zakonitosti slovenskega jezika, ne pa nek nedosegljivi ideal (npr. tonemskost in fonološkost trajanja naglašanih samoglasnikov), ki pogosto ni bil potrjen v sodobnih govorjenih besedilih. Na podlagi te nove vadnice študentje samostojno ali s pomočjo profesorja vadijo nesporno raziskane in na raziskavah realnih govorjenih, predvsem medijskih besedil (Tivadar, 2004a, 2010), potrjene značilnosti sodobne slovenščine. Pri tem nova vadnica *Fonetika 1* dejansko funkcionira tudi kot elementarni tečaj slovenskega jezika.

4.1. Toporišičeva fonetična vadnica, vloga Petra Guberine in (ne)uveljavljanje verbotonalnosti na Slovenskem

Mi smo stoga uz ploče željeli da objavimo ne samo čitav tekst, koji je na pločama, nego i komentar teksta. Taj će komentar uputiti svakog nastavnika i đaka u najvažnija načela izgovora uopće i u izgovor najobičnijih riječi iz govora pojedinog jezika, za koji smo spremili tekst i komentar. Uz svaku vježbu istakli smo, na što treba naročito paziti, u čemu su najobičnije pogreške, u koje, kada uče slovenski jezik upadaju oni, koji pripadaju slovenskim dijalektima, srpskohrvatskom, ruskom, engleskom, francuskom ili njemačkom jeziku, i kako se ti nedostaci mogu najlakše ukloniti. (Guberina v Toporišič, 1961: 6)

V Toporišičevi vadnici je viden vpliv zagrebške šole, saj so pomemben del posnetki in metodološki napotki za uporabo te vadnice. Metodološko je vadnica zelo smiselno in sodobno zasnovana, kar je razvidno iz zgornjega Guberinovega citata, kjer izpostavlja kontrastivno učenje jezika od preprostim besed do recitacij v primerjanju z drugimi jeziki.

Slovenski jezik na pločama (1961) je napisan na 137 straneh, vaje so posnete na 5 gramofonskih ploščah. Vadnica funkcionira kot fonetično-fonološki opis segmentne in nadsegmentne ravnine slovenskega jezika. V bistvu je neke vrste slovensko pravorečje (Logar, 2005), namenjeno poučevanju slovenščine kot tujega jezika za vse ravni in predvsem za hrvaške govorce. Pomemben del so posnetki na gramofonskih ploščah (bere Vlasta

Pahajner oz. Pacheiner, ki je pripravljala že vadnice, ki so nastale pred tem učbenikom). Vsaka značilnost, od fonemov, naglasa do opisa stavčnofonetičnih prvin, je ponazorjena z branimi besedili (vajami). Končna stopnja vaj so recitacije različnih umetnostnih besedil, ki so namenjene vaji in prikazu fonetike za višje razrede srednjih šol in univerzo:

Recitacije idu u širi okvir fonetike i rezervirane su za najviši nivo nastave u srednjim školama i na univerzi. Recitacije predstavljaju sintezu ekspresivnosti glasova, intonacije i ritma, i zato se pri njihovoj obradi zahtijeva u najvećoj mjeri samostalnost učenika. Tako je naša analiza recitiranih tekstova ujedno i prvi korak za estetsku eksplikaciju. (Guberina v Toporišič, 1961: 6)

Guberinova metoda se je osredotočala na posamezni jezik, iz katerega je vadnica izhajala – slovenska torej iz slovenskih posebnosti: „Ali svaki jezik ima i svoje specifične probleme, pa odatle potječu i razlike između jednog i drugog kursa /vadnice/: koji put u izboru riječi za vježbanje, drugi put u redosljedu vježaba, a koji put u samom tempu čitanja.” (Guberina v Toporišič, 1961: 7)

V slovenskem „kursu”, tj. vadnici, so bile izpostavljene vse posebnosti osrednjeslovenskega oz. predvsem ljubljanskega govora, ki se v realnosti niso potrjevale, niti se niso potrdile v prihodnosti razvoja slovenskega jezika. Delo s konkretnimi posnetki (avdio in vizualno), bistvo verbotonalnosti, in učenje čim večjega števila govorcev so bili manj pomembni od utrjevanja v mnogočem nerealnega slovenskega osrednjeslovenskega sistema kot temelja slovenskega knjižnega jezika.

4.2. Pomen metode za poučevanje govornega jezika in za kaj je vadnica nastala?

Vadnica je bila v tistem času, ko je bil zvočni posnetek redek, zelo napredna, saj je vključevala zvočne posnetke za samostojno vajo (predvsem zadnji del – recitacije), še bolj pa za vajo pod vodstvom profesorja oz. lektorja. Nastala je pod vodstvom vodilnega zagrebškega fonetika prof. dr. Petra Guberine in njegovega inštituta, ki je tudi izdajal tovrstne specializirane vadnice. V Zagrebu, ki je bil takrat središče fonetično-retoričnega raziskovanja v Jugoslaviji (celovit študij fonetike se v Zagrebu začne leta 1964), je Toporišič

oblikoval vadnico pod Guberinovim okriljem. Uporabil je del „audiovizualne globalnostrukturalne metode” – AVGS, kjer s poslušanjem govornih besedil in tudi glasbe ter vključevanjem slik (danes videoposnetkov) učimo tuji jezik. Uporabil je samo avditivni vidik – poslušanje.

4.3. Namen in razširjenost vadnice „Slovenski jezik na pločama” 1961, posnete na obojstransko posnetih 5 majhnih gramofonskih ploščah

Učbenik oz. vadnica je bila namenjen tako za srednje šole in fakulteto kot za daljše obdobje učenja (str. 6). Neposredno je bil to v bistvu neuresničen del v pedagoškem smislu poučevanja na fakultetah in v srednjih šolah, saj se je fonetika v slovenskih srednjih in visokih šolah še do nedavnega zelo malo poučevala (Tivadar, 2012). Ta učbenik je bil in ostal neuporablján v širšem slovenskem prostoru, mogoče je bilo še največ primerov uporabljenih na univerzi, kjer pa se je razvoj pouka in tudi raziskovanja fonetike začel šele konec 20. stoletja (o razvoju fonetike in fonologije, tudi pouka glej Horjak in Tivadar, 2019; Tivadar, 2012).

Pri celotni vadnici je zelo pomemben podnaslov (*Izgovor i intonacija slovenskog jezika s recitacijama na pločama*). Že iz tega podnaslova je razvidna intenca, da se preko čim več vaj in od preprostega besednega zaklada (slovar) do zahtevnejših interpretacij (recitacij) umetniških besedil usvaja slovenski jezik. Poudarek je bil na stičnih točkah obeh jezikov, slovenskega in hrvaškega (bližnji glasovi), preko njih pa preide na oddaljenejše glasove. Pomemben del je bila intonacija. Predvsem za najvišji nivo znanja jezika so bile dodane recitacije za samostojno delo v srednjih šolah in na univerzi (Guberina v Toporišič, 1961: 5–6). Pedagoški neuspeh vadnice je v bistvu še manj razumljiv, saj so izdajo finančno podprli Državna založba in Rektorat Univerze v Ljubljani ter Svet za izobraževanje in kulturo Narodne republike Slovenije kot posrednik pri Državni založbi, vadnico pa sta recenzirala prof. dr. Fran Bezljaj in prof. dr. Anton Bajec.

4.3.1. Implicitni namen in pomen vadnice

Vadnica sicer ni dosegla svojega eksplicitnega namena, tj. „poučevanj[a] in vaj[e] v slovenski izreki”, implicitno pa je bil preko te vadnice opisan slovenski knjižni jezik, njegove osnovne karakteristike. Metodološko zelo

pomembna je bila opredelitev vseh značilnosti slovenskega knjižnega govora, pri čemer je pri usvajanju slovenske knjižne izreke treba paziti na naslednje elemente: a) napetost mišic, b) odnos soglasnikov in samoglasnikov, c) glasovne premene (alternacije), č) glasovne sklope (fonetske grupe), d) naglas (jakostni in tonemski), e) tempo (hitrost) in ritem, f) stavčno intonacijo (Toporišič, 1961: 13–14). In temu je bila primarno namenjena – vzpostavljanju slovenskega knjižnega govora. Pri tem je prednostno obravnavala znanstveno bolj zanimiv in tudi najvplivnejši tonemski govor Ljubljane.

5. Struktura vadnice, primeri vaj in metodološki princip opisa slovenskega jezika

Vadnica je bila primarno namenjena govorcem hrvaškega jezika, zato je tudi velik poudarek na knjižnem naglasu, ki dela večje težave hrvaškim govorcem, pa tudi govorcem neosrednjeslovenskih narečij. Posebna kakovost vadnice („vježb“) so posnetki in princip učenja govora s primeri (preko posnetkov) od besed, stavkov do besedil. Zakaj to ni bilo izkoriščano v večji meri predvsem v 90-ih letih, ko smo že imeli digitalni zapis, ostaja neodgovorjeno vprašanje. Delni odgovor je nedigitalizirano gradivo in Toporišičevo ukvarjanje s kodifikacijskimi priročniki (pisanje *Slovenskega pravopisa*, 2001). Digitalizacija je gotovo naloga za prihodnost. Pomemben del same vadnice so tudi navodila za uporabo gramofonskih plošč in posnetkov (Toporišič, 1961: 10), kar priča o novosti uporabe posnetkov za poučevanje, obenem pa opravičuje manjšo uporabo posnetkov v razredih in predavalnicah. Gramofoni so bili takrat sorazmerno redki, gramofonske plošče pa so kmalu zamenjale priročnejše kasete.

5.1. Teoretični oris slovenskega govorjenega knjižnega jezika

Najbolj uporabljan in tudi vpliven je bil prvi, teoretični del vadnice (Toporišič, 1961: 11–19), v katerem so podane splošne pripombe in opis besedil (Toporišič, 1961: 11–14), predstavljen je celoten sistem slovenskega jezika (Toporišič, 1961: 16–19) in normativistična usmeritev (Toporišič, 1961: 15). Predvsem normativistična usmeritev v osrednjeslovenski prostor je imela dolgoročni učinek na normiranje slovenskega govorjenega jezika.

5.1.1. Normativistična intenca preko izbora gradiva in tudi opisa jezika

Toporišič je s tem učbenikom začel uveljavljati pomembno načelo kodifikacije slovenskega jezika: osrednjeslovenski govor, predvsem govor Ljubljane, je temelj knjižnega jezika. V tem učbeniku pravi, da je Ljubljana sredi vseh slovenskih dialektov, v njej so vse najvišje slovenske kulturne in politične institucije, ki imajo „koncentracijsko, centripetalno moč.” (Toporišič, 1961: 15) Pravi tudi, da je zaradi zgodovinskega razvoja in kulturno-političnega govora razumljivo, da je kultivirani govor ljubljanskega intelektualca in umetnika tista norma, ki se ji želi približati vsak, ki želi dobro govoriti slovensko: „Razumljivo je zbog svega toga, da se kultivirani govor ljubljanskog intelektualca i umjetnika smatra onom normom, kojoj se svatko, tko želi dobro slovenski govoriti, nastoji što više približiti.” (Toporišič, 1961: 15)

Izpostavi torej zgodovinski razvoj Ljubljane kot središčnega dela Slovenije z najvišjimi institucijami in kot stičišče vseh slovenskih dialektov, še posebej pa dolenske in gorenjske narečne skupine. V tej vadnici je opisan in posnet ljubljanski govor, osvobojen nekaterih dialektalnih značilnosti, saj se je skozi stoletja ljubljanski govor osvobajal svojih izrazitih dialektalnih značilnosti: soglasniki so prevzeti iz dolenjščine, samoglasniki pa iz gorenjščine, tudi intonacija (besedna) se načeloma naslanja na gorenjsko narečje, stavčna intonacija pa na osrednjeslovenska narečja. Ljubljana se nahaja na stičišču Gorenjske in Dolenjske, zato je značilnosti enega in drugega narečja sprejela v takšnem razmerju, ki je značilno za slovenski knjižni govor (Toporišič, 1961: 15).

Toporišič je sicer zavezan nekemu višjemu, idealnemu knjižnemu jeziku. Ko govori o izgovoru fonema /l/, pravi:

Tipične griješke, do kojih dolazi u izgovoru nekih Slovenaca u ova dva glasa, jesu: Tvrdno [l] ispred vokala zadnjeg reda (na pr. istočni rub Slovenije). Izgovor glasa [w] umjesto [l] u istom tom položaju (Gorenjska, Koruška). /.../ Znak lijepog književnog izgovora jeste usvajanje glasa, kakav je ovdje opisan. (Toporišič, 1961: 34, podčrtal avtor tega članka).

V tej vadnici torej postavi temelje svojemu idealu knjižnega jezika – govor Ljubljane in rojenih Ljubljančanov. Po njegovem jezikoslovnem nazoru se Ljubljančani praktično rodijo s knjižnopogovornim jezikom, ki je

preparandij, živi temelj knjižnega jezika (več o tem v Tivadar, 2012). To je torej razvidno že v tem učbeniku. Do neke mere je to opravičljivo, saj je rabil temelje za živi govor, ki ga je moral posneti. Toda lahko bi se bolj naslonil na javni govor na radiu in v gledališču, ki sta imela takrat tudi že nekajdesetletno trdno tradicijo ustvarjanja najrazličnejših besedil v slovenskem javnem govoru. Ta usmeritev v najvplivnejši medijski govor (brani in neb-rani) se začne uveljavljati šele v začetku 3. tisočletja (Tivadar, 2010, 2012).

5.2. Učenje segmentnih in nadsegmentnih prvin

Toporišič je kot besedno fonetično enoto obravnaval besedo oz. besede zbrane okoli naglašene samoglasnika. Že v 1. vaji je razvidna njegova usmeritev v artikulacijski opis fonema, v naglas in nato v njegovo izreko:

i. vježba: Dugo i̯ kratko »i«

[i:], [I] — najzatvoreniji prednjojezični vokal.

Jezik se izdiže prema prednjem tvrdom nepcu, približavajući se gornjoj vokalskoj granici. Kratko »i« [I] izgovara se malo niže i više unatrag. Usneni je otvor uzan i srazmjerno kratak. Umjesto [I] može se čuti i [i], naročito ako nije naglašeno.

U mnogih Slovenaca taj se glas, naročito [I], izgovara s premalo uzdignutim jezikom, t. j. kao zatvoreno ili neutralno [e] ili kao poluglas, zato ovaj glas moraju dobro uvježbati. Potpuna redukcija i uz to vezana vokalizacija sonanta isto tako nije dopuštena [mis'li], [misləl].

Odnosni srpskohrvatski* glas samo je neznatno otvoreniji od slovenskog [i:], a čakavci poznaju i [I]. Napomena o potpunoj redukciji važi i za mnoge štokavce (Slavonija, Srbija, Bosna).

Rusko naglašeno [i] jednako je našem u položaju ispred mekog suglasnika [ifi], a ruskó nenaglašeno [i] povučeno je previše prema sredini artikulacijskog prostora (iván), tako da slovenskom kratkom [I] još najviše odgovara rusko naglašeno [i] ispred tvrdog suglasnika: [íva].

Zapadnoevropsko (englesko, francusko i njemačko) dugo [i:] glasi otprilike kao i slovensko. Englesko i njemačko [I] mnogo je otvorenije od našega kratkog.

Slika 2. Primer 1. vaje na str. 20⁴

4 Ročni popravki so verjetno Toporišičevi, saj je bil skeniran izvod iz slovanske knjižnice na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.

V skladu z Guberinovo kontrastivno metodo in namenom vadnice, tj. za primarno srbo-hrvaško govoreče, opozarja na razmerje do hrvaškega jezika, tako standardnega kot tudi nestandardnih govorov. Opozori pa tudi na premajhno artikuliranost glasov. Posnete primere tudi zapiše:

IV.

TEKST PLOČA

1. vāja: Dólgi in krátki »ie«

sít — sít	tiči — tič	tísti	žimnici
síra — sír	popíši — na nít	strízi	prítísní
míši — miš	príští — prisòjni	míslíjo	spríditi

1. Víno mi diší. 2. Po síli žíví. 3. Tíne sedí pri lípi. 4. Hríbi in dolíne zelenjíjo. 5. Krí mi hítro zakípí. 6. Slíki pribíj na zíd!
6. Pomíri se z njím!

Slika 3. Primer rešitve 1. vaje na str. 77

V teoretični opredelitvi sistemskih značilnosti knjižnega jezika priznava oba načina naglaševanja, tonemsko in jakostno:

Naglasak: Slovenski jezik ima dvostruko naglašavanje: naglašeni se slog može razlikovati od nenaglašenoga bilo samo po intenzitetu (ekspiratorni naglasak), kao na pr. u ruskom, engleskom, francuskom, njemačkom i talijanskom, bilo po intenzitetu i intonaciji, uzlaznoj ili silaznoj, kao u srpskohrvatskom jeziku, samo što u slovenskom jeziku nema intonacijske opreke na kratko naglašenim slogovima. Naučno zanimljiviji je taj drugi tip naglašavanja, koji se oslanja na polovicu slovenskih dijalekata i na kome imamo najviše djela slovenskih pjesnika i pisaca i koji je karakterističan za Ljubljano. (Toporišič, 1961: 14)

Iz rešitev je razvidno, da prednostno obravnava tonemski naglas, saj je le ta zapisan. Kot normo predpisuje razlikovanje v trajanju na dolgih in kratkih naglašenih samoglasnikih. V kolikšni meri je bil ta opis dejansko upoštevan v samih posnetkih, je naloga za raziskave v prihodnosti. V raziskavah konec 20. stoletja (Srebot Rejec) oz. v začetku 21. stoletja (Tivadar, Jurgec) se fonološko razlikovanje med kratkimi naglašenimi in dolgimi naglašenimi

samoglasniki namreč ni potrdilo. Prav tako je bil izražen resen dvom v kodificirano podobo tonemskega knjižnega govora (Srebot Rejec, 2000).

5.2.1. Sintagmatika fonemov na primeru fonem /l/

Predvsem pri izgovorjavi glasov je bila pri vajah izpostavljena razlika med hrvaškimi in slovenskimi glasoslovnimi principi, kar je najbolj očitno v 21. vaji (opis na str. 34 in 35, rešitve str. 83).

<p>[n'], pa ga obično zamenjaju svojim palatalom, što prilično vrijeda slovensko uho.</p> <p>Rusi govore svoje tvrdo [n] kao Slovenci, a ispred [k] i [g] moraju ga zamijeniti velarnim [ŋ] : [a.na] — [a.ŋka]! Za slovensko [n'] mogu upotrebljavati svoje palatalizirano [n'] — [kɔn']. Englesko [n] i [ŋ] odgovara slovenskome [n'] moraju naučiti izgovarati: Njemačko [n], [ŋ] odgovara slovenskome: Nijemci moraju naučiti izgovarati i [g], ispred kojeg se [n] javlja, dakle: [angel], a ne možda [aŋel]. — Francusko [n] jednako je slovenskome, a umjesto svog palatala [ɲ] moraju naučiti palatalizirano [n']. To važi i za Talijane.</p> <p>21. vježba: Srednje i palatalizirano «l»</p> <p>[l], [l'] — alveolarni frikativi, srednji i palatalizirani.</p> <p>Vrh jezika pravi svojom leđnom stranom zatvor na srednjim gornjim desnama. Djelomice zahvata i zadnje, rjeđe još i prednje desni. Zračna struja prolazi kroz otvore sa svake strane jezika. Tako je to kod srednjeg [l]. Kod palataliziranog [l'] srednji se dio jezika uzdiže prema položaju za glas [j], onako kao u palataliziranom [n']. Slovensko se palatalizirano «l» razlikuje od pravog palatalnog, a u govoru se često zamenjuje s običnim srednjim.</p> <p>Tipične griješke, do kojih dolazi u izgovoru nekih Slovenaca u ova dva glasa, jesu: Tvrdo [l] ispred vokala zadnjeg reda (na pr. istočni rut Slovenije). Izgovor glasa [w] umjesto [l] u istom tom položaju (Gorenjska, Koruška). — Još teže je s izgovorom glasa [l'] : u mnogim dijalektima izgovara se kao [l], u nekima kao [j], na zapadu kao pravi palatal. Znak lijepog književnog izgovora jeste usvajanje glasa, kakav je ovdje opisan.</p> <p>Srpskohrvatsko [l] tvrde je od slovenskog, jer je kod njega drugačije oblikovano tijelo jezika; slovensko [l], nalazi se negdje u sredini između štokavskih književnih [l] i [λ]. U usvajanju slovenskog [l] treba početi od riječi, u kojima se [l] nalazi ispred suglasnika i prednjojzračnih vokala. Štokavcima slovensko [l] zvuči jako meko. — Ni slovensko smekos [l'] nije jednako srpskohrvatskome, nego je tvrde od njega. Budući da se javlja samo ispred suglasnika i na kraju riječi, podnošljivije je za njega i štokavsko [λ] : polj, poljski. Razliku između slovenskog književnog</p>	<p>spoljski i «l»ski, [po:l'ski — šo:l'ski], dosta teško usvajaju i Slovenci.</p> <p>Rusko [l'], u «l»pas, odgovara slovenskome u jednakom položaju, samo je nešto svjetlije, tako da je na kraju riječi vrlo blisko slovenskome [l'] : [da'l].</p> <p>Englesko, njemačko i francusko [l] odgovara slovenskome. Englezi ispred suglasnika i na kraju riječi ne smiju u slovenskim riječima izgovarati tvrdo [l]. Slovensko [l'] moraju naučiti. Talijansko je [λ], kao srpskohrvatsko, mekše od slovenskog [l'].</p> <p>22. vježba: Tjesnačno i diftonsko «j»</p> <p>[j], [j] — prednjonjepčani spirantski i poluvokalni sonant.</p> <p>Jezik se uzdiže prema prednjemu tvrdomu nepcu otprilike onoliko kao u vokala [i], samo što se u tom položaju zadržava mnogo kraće, jer odmah prelazi u artikulaciju slijedećeg glasa. Ako se nalazi na kraju sloga iza vokala, onda jezik samo nastoji zauzeti položaj vrlo otvorenog [i]. Od veličine tjesnaca zavisi takozvana suglasnička odnosno poluvokalna priroda ovoga glasa. Kad se naime jezik tvrdomu nepcu jako približi, nastaje karakteristični suglasnički šum. Budući da odnos [j], [j] nije fonološke prirode, razlikovanje [j] i [j] nije tako važno; u slovenskim dijalektima razlike više puta i nema.</p> <p>Srpskohrvatski jezik poznaje samo poluvokalno [j]. Ruski jezik poznaje oba glasa i oni odgovaraju slovenskim. Englezi govore samo [j], jednako i Francuzi, dok se Nijemci služe objema glasovima.</p> <p>23. vježba: Sonant «r»</p> <p>[r] alveolarno apikalni vibrant, zvučni.</p> <p>Tvori se, kao i srpskohrvatsko [r], s uzvnutim vrhom jezika, koji se utanež približi gornjim desnama. Pod pritiskom zračne struje zatitra. Za slovensko je [r] karakteristična samo jedna vibracija. Prilikom vibracije može doći do trenutnog zatvora, ali ne mora. Ako ispred [r] izgovorimo poluglas [ə], njegova se priroda ne mijenja.</p>
---	--

Slika 4. Teoretični opis 21. vaje (Toporišič, 1961: 34 in 35)

Tukaj so predstavljeni primeri, ki delajo težave Hrvatom, ki govorijo slovensko – Toporišič sicer govori o „srbohrvaščini” oz. „srpskohrvatskih” izgovorih (glej na sliki 4). Predvsem je opisan slovenski srednji l, ki ni ne trdi ne mehki. Na str. 34 razloži takole: „Srpskohrvatsko [l] tvrde je od slovenskog, jer je kod njega drugačije oblikovano tijelo jezika; slovensko [l], nalazi se negdje u sredini između štokavskih književnih [l] i [λ].”⁵

5 Toporišič je tukaj palatalni l zaznamoval z [λ], po IPA pa je palatalni l zapisan v drugo smer ([ʎ]), kar je verjetno posledica pomanjkanja simbolov v letu 1961 oz. tipkarske napake.

Pravilni izgovor slovenskega /Toporišič predstavi tudi kontrastivno z drugimi jeziki (Toporišič, 1961: 35), kar kaže na vpliv učenja slovenščine kot tujega jezika po Guberinovi metodi:

Rusko [l'], u „lipa“, odgovara slovenskome u jednakom položaju /jezika, op. H. T./, samo je nešto svjetlije, tako da je na kraju riječi vrlo blisko slovenskome [l'] : [dal']. U usvajanju slovenskog [l] treba počiti od riječi, u kojima se [l] nalazi ispred suglasnika i prednjojezičnih vokala. Štokavcima slovensko [l] zvuči jako meko. — Englesko, njemačko i francusko [l] odgovara slovenskome; Englezi ispred suglasnika i na kraju riječi ne smiju u slovenskim riječima izgovarati tvrdo [l]. Slovensko [l'] moraju naučiti. Talijansko je [λ], kao srpskohrvatsko, mekše od slovenskog [l'].

Te teoretične razlage potem študent vadi s pomočjo posnetkov, ki so zapisani v rešitvah:

21. vája: Srčdnji in palatalizírani l

bŕl — bŕlj	žélja — želj	strčlski — hmčljnat
pŕl — pŕlj	šŕlski — pŕljski	túl — žúlj
skál — dálj	skálnat — stčljnat	bila — bílka

1 Běla Ljubljána. 2 Lěnka je sčđla na klŕpco. 3 Šŕlsko poslŕpje je stálo ob pŕljski pŕti. 4 Tŕ je bŕlj sččna bŕl ko telčsna bolečđna. 5 Sílné ali brčzcđljne želje je imčla. 6 Lúka ne ljúbi lúka. 7 Štampíljka se zelŕ lŕči od pílka. 8 Na skálnatih tlčh je rásla stčljnata bílka. 9. Pŕl nđma žđtnih pŕlj.

Slika 5. Besedilo v rešitvah za 21. vajo (Toporišič, 1961: 83)

Pri teh primerih ni izrazito čustvenih povedi (ni klicaja), toda dosti primerov je stilno zaznamovanih in umetno ustvarjenih, pogosto nesmiselnih: *Pol nima žitnih polj*. Tukaj je kot *pol* verjetno mišljen severni ali južni pol. Ti fonetično zanimivi in fonološko s stališča minimalnih parov ustrezni primeri so predvsem za osnovni nivo („elementarni tečaj“), pa tudi za nejezikoslovne tečajnike višje stopnje, nejasni in neuporabni. Uporabni so v bistvu samo v smislu posnemanja in opazovanja lastne artikulacije in poslušanja posnetkov.

5.3. Primeri za učenje predvsem nadsegmentih prvin

Naglasna problematika in problematika trajanja samoglasnikov sta v vadnici obravnavani sproti z opisovanjem fonemov in njihovih variant. Posebej je obravnavana tudi stavčna fonetika oz. fonetika povedi (predvsem od str. 50 naprej). Stavčna fonetika⁶ („rečnična (sintaktička) fonetika”) je sicer omenjena že na str. 9 pri splošnih metodičnih navodilih, kjer govori o intonaciji v posameznih besedah in stavkih, intonacijskem registru, o ritmu in stavčnem poudarku, premoru in intonacijskih potekih. Posebnost v tej vadnici je obravnava ritma, česar potem kasneje v *Slovenski slovnici* (1976 in nadaljnje izdaje) ni posebej izpostavljal. Ritem kot pomembno fonetično značilnost jezika izpostavi že Guberina v svojem uvodu (Toporišič, 1961: 6). Teoretično-praktična obravnava ritma je zajeta predvsem pri razlagah recitacij umetnostnih besedil (Toporišič, 1961: 63–76, rešitve na str. 92–95), še posebej pri pesmi *Žebljarska* Otona Župančiča (Toporišič, 1961: 72–76). Toporišič ritem opredeljuje kot pomemben tvorni element te pesmi, ki ponazarja življenjski utrip v vsem mučnem dregetanju (Toporišič, 1961: 74). Natančno opredeli tudi stopice, s katerimi ponazori ritmično strukturo pesmi, v rešitvah pa ponazori tudi rimo. O ritmu kot hibridnem in dodatnem stavčnofonetičnem parametru, ki je sestavljen iz poudarka, hitrosti in premora, sem kot o posebnem parametru pisal leta 2018 (Tivadar, 2018) in ga uvrstil med pomembne stavčnofonetične značilnosti (parametre).

Toporišič se je od besedilne fonetike postopoma oddaljil predvsem zaradi manjšega ukvarjanja z literaturo. S tem je fonetično stilistiko in besedilno fonetiko prepuščal predvsem umetniški akademiji, kjer se je govor zelo razvijal in kjer se je razvila tudi pedagoškost umetniškega govora. Umanjkale pa so konkretne meritve besedilnofonetičnih parametrov, kar se je začelo v slovenskem jezikoslovju popravljati v novem stoletju (več v Tivadar, 2012, 2018).

6 Stavčno fonetiko sem obravnaval že v posebnem članku z naslovom Skladenjskofonetični opis v prvi slovenski fonetični vadnici *Slovenski jezik na pločama* (Toporišič, 1961), ki je v tisku. Zato bo v tem članku stavčna fonetika krajše predstavljena.

6. Sklepne misli o fonetični vadnici iz leta 1961 z mislijo na sedanost in prihodnost

V tem članku smo analizirali zasnovo in njene teoretične temelje, na katerih je Toporišič pod vodstvom Guberine pripravil avditivno-pisno vadnico. Na osnovi teh teoretičnih predpostavk smo predstavili njen vpliv na razvoj slovenskega jezikoslovja. Toporišičevo jezikoslovno delovanje in študij v Zagrebu sta bila v preteklosti pogosto zapostavljena tudi s strani Toporišiča, čeprav se je tam usmeril na jezikoslovno pot. Po njegovem doktoratu iz literature. Posnetki in tudi opis vaj, ki smo jih problemsko analizirali v tem članku, ostajajo izziv za prihodnje raziskave. Najprej bo morala biti dokončana digitalizacija te vadnice, in sicer tako posnetkov kot tudi pisnega dela (pridobiti moramo dovoljenje (avtorske pravice) za objavo posnetkov in ponatis). Dostop do te vadnice na spletu bi pripomogel tako k raziskavam tega idealnega govora (znanstvenost) kot tudi spoznavanju verbotonalne metode, ki je bila tukaj uresničena s svojim avditivnim delom in pripravljenimi vajami ter napotki za uporabo posnetkov. Predvsem bodo lahko s sodobnimi programi opravljene analize takratnega idealnega govora in primerjalne analize s sodobno knjižno izreko.

7. Literatura

- Ahačič, K. (2017). *Slovnica na kvadrat: slovenska slovnica za srednjo šolo*. Rokus Klett.
- Batista, U. (2011). *Vloga govora in pouka govora pri učenju slovenščine kot drugega/tujega jezika* (diplomsko delo). Ljubljana.
- Horjak, L. i Tivadar, H. (2019). Odprta vprašanja kodifikacije in smiselno univerzitetno poučevanje slovenskega govorjenega jezika. V K. Podbevšek i N. Žavbi (ur.), *Govor v pedagoški praksi* (151–158, 293, 305). Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Jurjec, P. (2006). Formantne frekvence samoglasnikov v tonemski in netonemski standardni slovenščini. *Slavistična revija*, 54(4), 103–114.
- Logar, N. (2005). Norma v slovarju sodobne slovenščine. *Družboslovne razprave*, 21(48), 211–225. URN:NBN:SI:doc-9YKD5R09 from <http://www.dlib.si>
- Nebeská, I. (1996). *Jazyk, norma, spisovnost*. Univerzita Karlova.

- Poliklinika SUVAG. https://www.suvag.hr/guberina/3/#verbotonalna_metoda. (Dostop 21. 5. 2021)
- RTV Slovenija. (2011). *Samotni hodec skozi neprijazni čas (portret akademika Jožeta Toporišiča)*, dokumentarni film, TV Slovenija 1, 9. oktobra 2011 ob 21.50.
- Slovenski biografski leksikon: 12. zv. (geslo Jože Toporišič, zapisal Jakob Rigger). Táboorská
- SP. (2001). *Slovenski pravopis*. Jože Toporišič i dr. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (izd.) – Založba ZRC (zal.).
- Srebot Rejec, T. (1998). O slovenskih samoglasniških sestavih zadnjih 45 let. *Slavistična revija*, 46(4), 339–346.
- Srebot Rejec, T. (2000). Ali je današnja knjižna slovenščina še tonematična? *Razprave – Razred za filološke in literarne vede*. Ljubljana: SAZU. 51–66.
- Šeruga Prek, C. i Antončič, E. (2003). *Slovenska zborna izreka (priročnik z vajami za javne govorce)*. Aristej.
- Tivadar, H. (1998). *Govorjeni knjižni jezik – njegovo normiranje in uresničevanje (ob akustični analizi fonema /v/ na primerih iz radijskih besedil)* (diplomsko delo). Praga, Ljubljana.
- Tivadar, H. (2004a). Fonetično-fonološke lastnosti samoglasnikov v sodobnem knjižnem jeziku. *Slavistična revija*, 52(1), 31–48.
- Tivadar, H. (2004b). Priprava, izvedba in pomen perceptivnih testov za fonetično-fonološke raziskave (na primeru analize fonoloških parov). *Jezik in slovstvo*, 49(2), 17–36.
- Tivadar, H. (2010). Normativni vidik slovenščine v 3. tisočletju – knjižna slovenščina med realnostjo in idealnostjo. *Slavistična revija*, 58(1), 105–116.
- Tivadar, H. (2012). Nove usmeritve pri raziskavah govora s pogledom v preteklost. *Slavistična revija*, 60(4), 587–601.
- Tivadar, H. (2018). Položaj slovenskega govora skozi prizmo stavčne fonetike – aktualizacija opisa osnovnih besedilnofonetičnih parametrov. *Jezik in slovstvo*, 2–3/2018, 7–24.
- Tivadar, H. i Batista, U. (2013). Vloga fonetike pri pouku slovenščine kot drugega/tujega jezika. V Tivadar, H. (ur.), *Aktualna vprašanja slovenske fonetike* (173–178). Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Tivadar, H. i Batista, U. (2019). *Fonetika 1*. Znanstvena založba Filozofske fakultete.

- Toporišič, J. (1961). *Slovenski jezik na pločama*. Institut za fonetiku FF Sveučilišta u Zagrebu.
- Toporišič, J. (1964). *Pripovedna dela Frana Saleškega Finžgarja*. Slovenska matica.
- Toporišič, J. (1965). *Slovenski knjižni jezik 1*. Založba Obzorja.
- Toporišič, J., 1976, 1991 (2000: 4. izd., 2004: 5. izd.). *Slovenska slovnica*. Založba Obzorja Maribor.
- Toporišič, J. (1978). *Glasovna in naglasna podoba slovenskega jezika*. Obzorja.
- Toporišič, J. (1979). *Slovenski knjižni jezik 4*. Založba Obzorja.
- Toporišič, J. (2011). *Intervjuji in polemike*. Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Trtnik, Alfonz Gspan, Fran Petre i dr. (1980). Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Ponovno objavljeno: Rigler, Jakob: Toporišič, Jože (1926–2014). *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi714478/#slovenski-biografski-leksikon> (2. julij 2022).
- Vrtačnik, M. i Tivadar, H. (2017). Sodobni pristop k jezikovnemu svetovanju v gledališču na Slovenskem. *Slavia Centralis*, 10(1), 61–75.

A phonetic-phonological view of Toporišič's Zagrebian work „Slovenski jezik na pločama” after the 1960s

Slovenski jezik na pločama (1961) was part of a larger project to produce pronunciation and intonation exercise books with recitations for several languages. The exercise books were prepared at the Institute of Phonetics in Zagreb under the direction of Petar Guberina. The Guberina method, later known as the VTM or VTS method, was an innovation in the international phonetic world, including the field of foreign language learning. Recordings and specific exercises on tape recordings are an essential part of the exercise book. In this article we have made a contrastive analysis of this exercise book and identified its impact on Slovenian linguistics, especially phonetic-phonological science.

Keywords: phonetics, phonology, orthoepy, phonetics practice book, Petar Guberina, Jože Toporišič